

Kirjat • Böcker

Paavo Kortekangas ja Antti Lepistö (toim.): Suomalainen Usko Uudella Mantereella. Suomi Conference USA & Suomi Conference Canada, 2000, 185 s.

Pari vuotta sitten julkaistiin Yhdysvalloissa kirja Suomalainen Usko Uudella Mantereella. Se oli tarkoitettu ”kiitolliseksi tervehdykseksi Yhdysvaltain ja Kanadan suomalaisilta siirtolaisilta ja heidän jälkeläisiltään Suomen evankelis-luterilaisen äiti-kirkon seurakunnille”. Sen ovat toimittaneet piispa Paavo Kortekangas, joka toimi ”eläkeläispappina” Floridassa ja USA:n Suomi Konferenssin presidentti Antti Lepistö.

Paavo Kortekangas on kirjoittanut siirtolaisten kirkollisen elämän vaiheista USA:ssa ja Kanadassa sekä Suomi Konferenssin muodostamisesta omien kirkkokuntien liittyessä suurempiin ko-

konaisuuksiin. Muita kirjoittajia ovat teol.tohtori Bernhard Hilillä, pastori Rudolf Kempainen, teol.tohtori Leo Glad, Suomi-Konferenssin presidentti Antti Lepistö, joka kantaa Suomen kirkon luovuttamaa piispanristiä, sekä Finlandia Universityn rehtori Robert Ubbelohde.

Kortekankaan lyhyt, mutta kiinteä historiaosuus luo kivijalan koko teokseen. Se perustuu suurelta osin aikaisempiin tutkimuksiin ja ajankuvauksiin. Tutkijana hän on käyttänyt hyväkseen joitakin arkistoja, kuten esimerkiksi Hancockin seurakunnan kirkonkirjoja. Kortekangas antaa ymmärtää, millaisia toistaiseksi käyttämättömiä lähdeaineiksia on myös runsaassa amerikansuomalaisessa sanomalehdistössä. Ihaillen hän viittaa myös tohtori Raymond Wargelinin suurtyöhön seurakuntaohtaisen aineiston kokoelmaan, jota ei ole hyödynnetty tässä työssä eikä ilmeisesti muutenkaan.

Kortekankaan kirjoitus ei ole tarkoitettu varsinaiseksi tieteelliseksi keskusteluksi. Kuitenkin hän korjaa joitakin väitteitä, kuten esimerkiksi usein toistetun ajatuksen (G. A. Aho, J. E. Nopola) Suomen evankelisen herätysliikkeen panoksesta jo Kansalliskirkon syntyvaiheisiin Suomi-Synodin perustamisajankohdassa vuoden 1890 tienoilla. ”Kaiken kunnioituksen ansaitsevasta harrastuksesta huolimatta tieteellisen kritiikin laatuvaatimukset täyttävää amerikansuomalaisten enempää kuin kanadansuomalaistenkaan kirkollisesta elämästä ei ole vielä kirjoitettu”, Kortekangas toteaa.

Kirjoittaja ihmettelee amerikkajä kanadansuomalaisjoukoissa kehittynyttä sosialistien tai oikeas-

taan kommunistien suunnatonta vihaa kirkkoa, papistoa ja seurakuntalaisia kohtaan. Hän aavistelee näkevänsä liikkeen alkuaineiksia jo kansallisseurakuntien ympärillä käydyssä keskustelussa. Piispa toivoo suomalaisen kirkollisuuden ymmärtämiseksi selvitettävän tieteellisesti myös lähtijöiden kotiseudun hengellisen taustan: mistä tultiin, mitä vaikutteita tuotiin ja mitä uusia omaksuttiin.

Suomalainen siirtolaisuus Kanadaan on nuorempaa ja vähälukuisempaa kuin Yhdysvaltoihin suuntautunut. Sen kirkollinen hoito Suomesta käsin oli vielä heikompa kuin Yhdysvaltoihin suunnattu. Suurin osa kirkollisesta työstä oli Suomi-Synodin käynnistämää. Sosialismi kanadansuomalaisten keskuudessa sai vielä laajemman kannatuksen kuin eteläisessä naapurissa ja kohdistui vielä räikeämpänä kirkkoa ja seurakuntalaisia vastaan. ”Miksi” – Kortekangas kysyy?

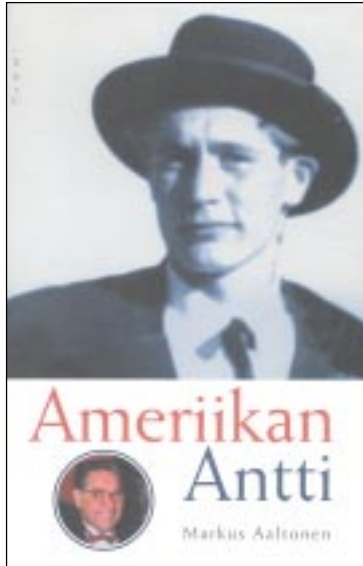
Kaikki Yhdysvaltoihin perustetut etniset luterilaiset kirkkokunnat joutuivat jossain vaiheessa ottamaan englannin kielekseen. Germaanisista kieliryhmistä tulleille se oli varsin kivuton muutos verrattuna suomenkielisten vaikeuksiin. Muutosta jarrutettiin suomenkielisten parissa pitkälle aina 1930-luvulle saakka. Siitä syystä seurakuntien jäsenmäärät alkoivat uhkaavasti vähentyä. Jokainen kirjoittaja omassa artikkelissaan viittaa kielikysymykseen valittaen sen myöhäistä ratkaisua. Kanadassa kamppailaan juuri nyt tämän asian kanssa. Suomi-Konferenssi sekä Yhdysvaltain että Kanadan puolella on perustettu huolehtimaan suomenkielisistä kirkollisista vähemmistöistä.

Yhdysvaltain kulttuuripolitiikassa ”sulatuskattila” on kauan ollut hallitsevana mallina. Väestön etnisyys on kuitenkin yhä vaikuttava tosiasia. Kanadassa taas on peri-aatteeltaan erilainen ”mosaiikki-malli”. Kaikki tahot eivät ole täysin vakuuttuneita senkään paremmuudesta. Siirtymävaiheessa oleva kanadansuomalainen seurakunta-työ etsii itselleen sopivaa mallia juuri nyt.

Vanhan Suomi-Synodin lippulaiva, Suomi Opisto – Suomi College, on jo täysin ”toiskielinen”. Oppilaat tulevat useista etnisistä ryhmistä. Sana ”Suomi” ei merkinnyt laajoille joukoille mitään tai sitä pidettiin intiaanikielisenä ilmaisuna. Sen vuoksi Suomi Collegen nimi muutettiin Finlandia Universityksi. Samalla nostettiin opetustavoitteet yliopistotasolle. Rehtori Ubbelohde sanoo oppilaitoksensa sitoutuneen korkeakoulutasoiseen, perinteiltään suomalais-luterilaiseen opetukseen. ”Pyrkimyksemme on mennä eteenpäin 21. vuosisadalle vahvasti juurtuneina perintöömme ja samalla valmistautua uusiin haasteisiin.”

Kaikessa vaatimattomuudessaan Kortekankaan-Lepistön kirja valottaa mahtavaa kamppailua, kun taustastaan tietoinen joukko siirtää luovuttamatonta perinnettä ja kulttuuriaan uusille sukupolville. ”Vanha viini uudessa leilissä.” Kirja Suomalainen Usko Uudella Mantereella on myös hyvä käsikirja jokaiselle siirtolaishistorian tutkijalle pyrittäessä ymmärtämään siirtolaishien ratkaisuja kielenvaihdoksen ja uuden kulttuurin vaatimusten kohdatessa.

Urpo Kokkonen

Ameriikan Antti, kirjoittanut Markus Aaltonen. Kustannusosakeyhtiö tammikuu, RT-Print Pieksämäki, 2002, 217 s. ISBN 951-31-2429-0.

Antti Toivo Gabriel Kangasalus syntyi 19. toukokuuta vuonna 1930 Kunnaksen tilan peräkammariissa Jurvassa. Syntymälahjanaan poika sai isänsä herkkyyden ja lupakkuuden ja ”äiteensä” määrätietoisuuden ja itsekeskeisyyden. Näistä aineksista rakentui eteläpohjalainen nuori mies ja yksi menestyneimpiä suomalaisia siirtolaisia Amerikassa.

Kunnaksen talon isäntä ja emäntä, Eeli (Gabriel) ja Elle (Helena), olivat aktiivisia nuorisoseuralaisia, ja siten tytär Helinä ja poika Topi (Antin kutsumanimi lapsena) kasvoivat kulttuuriin ja urheiluun innostavassa turvallisessa maalaisympäristössä. Kirjan alku tarjoaa lapsuusajan elämänmenosta värikkään kuvauksen. Sota-aikana

Topi teki jo tilan peltotyöt. Toisella kymmenellä ollessaan jatkosodan aikaan hän oli jopa pari kertaa hevosen suitsissa, kun sankarivainajia kuljetettiin puuarkuissa ruumishuoneelle.

Työnteko viehätti Anttia kouluja enemmän. Kansakoulun penkkiäkin tuli kulutettua vain viitisen vuotta, mutta maamieskoulusta Antti haaveili. Sieltä hän uskoi saavansa sellaista oppia, jota isä ja ”paappa” eivät pystyisi antamaan. Antti aloitti Kauhavan eli ”isoonlusikankylän” Maamieskoulun vuonna 1951. Koulun opit, ja ennen kaikkea kesäkuukaudet Tanskanmaalla harjoittelemassa, muuttivat Antin ajatusmaailman totaalisesti. Luonnollisesti hän halusi palata kotitilalleen, mutta konfliktejahan siitä syntyi, kun poika palasi maailmalta modernit ideat mielessään kotitilaa uudistamaan. Kun vanhan ja uuden sukupolven mielipiteet menivät ristiin, saattoi jälleen yksi siirtolaistarina alkaa.

Antin perheessä, niin kuin monessa muussakin jurvalaisessa perheessä, löytyi ennestäänkin siirtolaisia sukuhistoriasta. Antin isoisä, ”paappa” Antti Kangasalus, oli lähtenyt Kanadaan 1920-luvulla, mutta kuoli siellä tapaturmaisesti vuonna 1934. Vaikka perheen siirtolaiskokemukset eivät entuudestaan siis olleetkaan kovin hohtokkaita, Kunnaksen talon ainoa poika, 24-vuotias Antti, astui postiautoon Vaasan asemalla vuonna 1954. Vaikka ”flikka-kaveri itkiäpinuutti”, Antti suuntasi katseensa tulevaisuuteen Amerikassa. Puolen vuoden vierailuviisumi oli silloin ainoa tapapäästä Yhdysvaltoihin, mutta pestauduttuaan siellä armeijaan ja pal-

veltuaan Saksassa valvontajoukoissa, Antti sai Yhdysvaltain kansalaisuuden. ”Kun armeijasta päästyäni ajelin Nykistä Waukeganihin, aattelin ittekseni: ny poika, sull’ on ovet auki, näytä mihin pystyt.”

Työskennellessään aluksi rakentajana Antti kartutti tietojaan puurakentamisesta, ja vuonna 1959 hän aloitti uransa rakennusurakoitsijana. Antti teki elämästään amerikkalaisen unelman ja raivasi tiensä vaikeuksien kautta voittoon menestyvänä rakennusalan yrittäjänä Yhdysvalloissa. Nyt, yli 70-vuotiaana, Antti työskentelee edelleen omassa yrityksessään ja nauttii elämästään eteläpohjalaisella rehevyydellä.

Kirja kertoo siis syntyjään jurvalaisen Antti Kankaan (Suomessa Kangasalusta) tarinan, joka sijoittuu siirtolaisuuden historian näkökulmasta varsin myöhäiseen siirtolaisuuden vaiheeseen eli 50-luvun amerikasiirtolaisuuteen. Arvokkainta, ja samalla kirjoittajan taidokkuutta osoittavaa, tässä kirjassa onkin mielestäni se, kuinka Antin oma ääni ja rehevä huumorintaju tulevat lävitse toimitetun tekstin. Eteläpohjalaisesta murteesta ja perhekulttuurista kiinnostuneille kirja avaa mielenkiintoisen ja innostavan maailman. Amerikasiirtolaisuutta on usein kutsuttukin ”pohjalaiseksi ilmiöksi”. Ameriikan Antti on ainakin omalla paikallaan ”pohjalainen ilmiö”. Antin tarinan äärellä lukija ymmärtää kuinka menestyksenkäs elämä muodostuu määrätietoisuudesta ja tinkimättömyydestä, mutta täydelliseen unelmaan ei yllä ilman herkkyyttä ja innoitusta.

Johanna Ainasoja

Laura Huttunen: Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkertoissa. SKS, Helsinki 2002, 374 s. ISBN 951-746-362-6.

Laura Huttusen sosiologian tohtorinväitöskirja (Tampereen yliopisto) käsittelee laajasti katsoen kodin merkitystä Suomeen syystä tai toisesta ulkomailta muuttaneiden henkilöiden omaelämäkertoissa. Kirja käsittelee ajankohtaisia ja tärkeitä, mutta myös vaikeita kysymyksiä.

Kirjan runsas materiaali koostuu maahanmuuttajien omaelämäkertoista. Elämäkertakokoelmia ei ole aiemmin käytetty siirtolaisuustutkimuksen materiaalina Suomessa. Tämän vuoksi kirja tuo ainutlaatuisen lisän sekä suomalaisen elämäkertatutkimukseen että siirtolaisuustutkimukseen. Huttunen käyttää sosiologian, sosiaaliantropologian ja naistutkimuksen teorioita materiaalin analysoimiseen. Hänellä on hyvä tietämys aiemmasta omaelämäkertatutkimuksesta ja hän on paneutunut työn kannalta keskeiseen suomalaiseen ja kansainväliseen kirjallisuuteen.

Väitöskirjan kysymyksenasettelun määrittelyssä lähtökohtana on ollut kiinnostus yhtäältä kodin merkitykseen ihmisille, jotka ovat muuttaneet maasta toiseen, ja toisaalta siihen, mitä paikallinen ja globaali tarkoittavat tällaisten ihmisten näkökulmasta. Kirja tarkastelee paikan ja tilan sekä kodin ja jonnekin kuulumisen saamia merkityksiä erilaisten, risteävien globaalien suhteiden maailmassa. Näitä kysymyksiä valotetaan maahanmuuttajien kirjoittamien omaelämäkerrallisten tekstien avulla.

Kirja on pitkä, mutta siitä huolimatta se muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Yksityiskohtaisesti analysoitu materiaali koostuu 20 omaelämäkerrasta, jotka on valittu keväällä 1997 järjestettyyn kirjoituskilpailuun saapuneiden 73 tekstin joukosta. Osallistujat saivat itse valita kirjoituskielen. Kirjoituksia saapui seitsemällätoista eri kielellä, ja ne kaikki käännettiin suomeksi. Monet näistä kilpailuteksteistä on sittemmin julkaistu kokonaisuudessaan Laura Huttusen toimittamassa teoksessa ”Sama taivas, eri maa: Maahanmuuttajan tarina” (SKS, Helsinki 1999).

Väitöskirjassa näiden 20 omaelämäkerran käsittely on jaettu seitsemään lukuun, joissa kussakin käsitellään kahdesta neljään elämäkertaa. Elämäkertojen analyysia ohjaa pyrkimys ymmärtää maahanmuuttajien omaa suhdetta elämänsä eri paikkoihin, ja heidän omaa tapaansa merkityksellistää kotia ja jonnekin kuulumista, sekä myös pyrkimys ymmärtää tarinoiden kertomisen konteksti. Tämän vuoksi Huttunen on päättänyt analysoida elämäkertoja kokonaisuuksina eikä temaattisesti. Tällä analyysimetodin valinnalla on hyvät ja huonot puolensa. Niin kuin kirjassa painotetaan, tämä antaa mahdollisuuden purkaa essentialisoituja tai essentialisoimaan pyrkiviä kategorioita. Tämä analyysimetodi antaa kieltämättä enemmän tilaa ja oikeutta elämäkertoille ja niiden kertojille, sekä tuo selvästi esille materiaalin suuren kirjon. Tämä onkin kirjan vahvuus. Valittu analyysimetodi seurauksena kirjan sivumäärä on kuitenkin huomattava, mikä monelle lukijalle voi olla ongelma. Huttunen on kuitenkin tietoisesti ottanut mukaan

mahdollisimman monen eri taustan omaavan kirjoittajan tekstejä valottaakseen materiaalin moninaisuutta. Onneksi teksti on kirjoitettu sujuvasti ja kiinnostavasti, mikä ansiosta kirjan pituus ei tee siitä liian raskaslukuista. Kirjan rikasta ja elävää kieltä on ilo lukea.

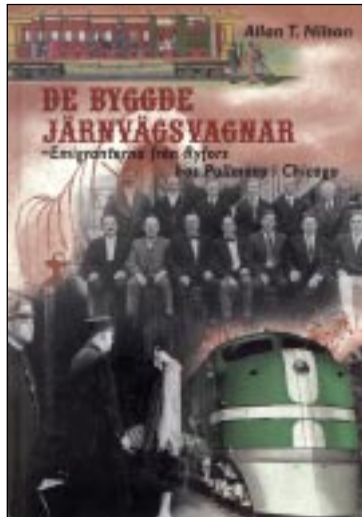
Elämäkertojen analyysi on alusta loppuun hienotunteista eikä peitä alleen kertojia. Huttunen omaa myös hyvät asiatiedot olosuhteista, joita elämäkeroissa kuvataan. Analyysit ovat melkein poikkeuksetta harkittuja, tasapuolisia ja loogisia. Epätoivon, syrjinnän ja kidutuksen kuvausten analysointi ei ole helppo tehtävä. Huttunen on kuitenkin onnistunut tehtävässä hyvin.

Väitöskirjassa ei määritellä ”kotia” tarkasti. Sen sijaan elämäkertojen variaatioiden analyysin kautta kasvaa ymmärrys kodin merkitykselle. Toinen kiinnostava teema on, miten maahanmuuttajat omaelämäkertojensa avulla korostavat yksilöllisyyttään vastakohtana stereotyyppisille kategorioille, joiden vankeina he usein tuntevat Suomessa olevansa.

Laura Huttusen väitöskirja ja aikaisemmin julkaistu kokoelmateos ”Sama taivas, eri maa”, muodostavat tärkeitä puheenvuoroja tämän päivän yhteiskuntakeskustelussa, koska ne esittävät ainutlaatuisella tavalla kirjoittajien omia kokemuksia ja tulkintoja omasta tilanteestaan. Maahanmuuttajat saavat tässä itse äänensä kuuluviin, mikä valitettavasti on harvinaista sekä yleisessä keskustelussa että akateemisissa tutkimuksissa. Suosittelen tätä kirjaa kaikille, jotka haluavat ymmärtää paremmin maahanmuuttajien elämää Suomessa.

Östen Wahlbeck

Allan T. Nilson: De byggde järnvägsvagnar – emigranterna från Ryfors hos Pullmans i Chicago. Tre Böcker Förlag, Göteborg, 1999, 163 s. ISBN 91-7029-377-5.

Allan T. Nilson har skrivit ett intressant verk om de svenska emigranterna som arbetade på Pullmans fabriker och bodde i Pullman City. Det intill liggande Chicago var inte enbart USA:s största stad, utan även nummer två bland världens svenskstäder, endast passerad av Stockholm, så det var naturligt att ett stort antal svenskar sökte sig till Pullmans fabriker, vilka erbjöd både arbete och bostad. År 1885 var svenskarna 1024 till antalet hos Pullmans, d. v. s. 12 procent av arbetsstyrkan. Svenskarna var skickliga hantverkare och blev företagens ryggrad inom såväl konstruktion som i arbetet på verkstadsgolvet. Nilsons bok handlar om dessa, särskilt om emigranterna från Ryfors. Huvudfrågorna han vill besvara är varför och hur Pullman-staden byggdes, vilka innovationer som härstammar från Pull-

mans, varför svenskar kom till staden och hur deras liv tedde sig.

Framställningen är intressant upplagd och fångar läsarens intresse i perspektivväxlingen mellan Pullman-historik, emigrantliv och tillbakablickar i svensk industrihistoria och Ryfors. Bakgrunden till Pullman-komplexet är följande:

G. M. Pullman (1831–1897) var en stor innovatör inom järnvägs-tekniken och konstruerade de s.k. pullman-vagnarna, öppna salongsvagnar med nedfällbara sovsäten. Andra viktiga innovationer var restaurangvagnen, boggiunderredet, och den s.k. dragbälgen som gjorde passagen genom vagnarna säkrare. Åren 1880-1881 lät han uppföra samhället ”Pullman City” på ett område intill Chicago. Som blev hem för omkring 12.000 invånare. Trots att staden konstruerades i tidens anda som ett slags idealsamhälle, styrde Pullman sitt rike med järnhand, han blev en slags arketyp för kapitalist och arbetarplågåre, trots att han i början framstod som framsynt paternalistisk industriman om än avsikterna var vinstmaximering.

Staden skulle innehålla allt för arbetarna vid Pullmans ”Palace Car Company”, allt från verkstäder och bostäder till hotell, banker, butiker, sjukhus, kyrkor och skolor. Någon filantropi från Pullmans sida var det ingalunda fråga om, han ville ha sina arbetare lugna och nöjda för att få den bästa möjliga arbetsinsatsen. Fackföreningsaktivitet tolererades inte. Spritförsäljning var bannlyst. Fabrikerna skulle producera en 8-procents årlig vinst på kapitalet och staden 6. Sålunda stod exempelvis Greenstone-kyrkan tom många år

eftersom Pullman ålade församlingarna en alltför högt tilltagen hyra, den skulle också ge en avkastning på 6 procent. Ett dramatiskt exempel på Pullmans vinsttänkande är att han lät avloppsvattnet från samhället överflöda de närliggande ängarna så att hans arbetare inte själva skulle få för sig att odla de grönsaker han kunde sälja dyrt i sin egen butik.

Den paternalistiska "idyllen" varade inte länge. År 1893 satte en allvarlig lågkonjunktur in och efterfrågan på Pullman-vagnar föll. Pullman sänkte sina arbetares löner med 25 procent, vilket var katastrofalt eftersom lönerna redan förut låg på en mycket anspråkslös nivå. De som bodde i Pullmanstaden hade det värst, hyrorna förblev oförändrade trots att lönerna sjönk. Att flytta bort från Pullmanstaden till billigare bostä-

der var omöjligt, eftersom hela anställningen riskerades.

Arbetarna försökte förhandla med Pullman om löner och hyror, men kraven ledde ingen vart och snart var strejken ett faktum. Den fick nationell omfattning då facket utlyste bojkott av alla tåg som hade Pullman-vagnar. Strejkbrytare kallades in med våldsamma konflikter som följde. Strejken kvästes av armén och fackföreningsledarna spärrades in. Arbetarna på Pullman-verken tvingades underteckna ett "yellow dog" contract där de lovade att inte befatta sig med facklig aktivitet. Trots att strejken fläckade Pullmanverkens rykte också i Sverige fortsatte den svenska emigrationen dit ända fram till depressionen på 1930-talet.

Nilson skaffade sig forskningsmaterial genom att efterlysa uppgifter om Pullman-svenskarna i sex

svenska dagstidningar samt i tidskrifterna Bryggan och Sverige-kontakt. Han fick ett trettiotal svar, bland dessa en brevsamling. Förutom detta material stöder sig Nilson på ett stort antal andra källor, vilka han nogsamt redovisar för. Boken är synnerligen väl underbyggd. Vardag och helg, arbete och boende, föreningsliv och kyrklig verksamhet beskrivs livfullt och initierat. Framställningen rör sig fritt i tid och rum utan att förbrylla läsaren. Spännvidden har dock tänjts farligt nära bristningsgränsen – det är en bedrift av Nilson att behandla emigration och emigrantliv, uppkomsten av idealstäder och lokal industrihistoria över två kontinenter på 120 sidor löpande text med illustrationer.

Krister Björklund

Tampereen taidemuseossa oli kesällä 2002 näyttely brasiliansuomalaisen tekstiilitaiteilija Eila Ampulan upeista töistä. Taiteilija Ampula lahjoitti Siirtolaisuusinstituutille näyttelyyn yhteydessä teoksensa "Kalastajat". Kuvassa taiteilija Eila Ampula ja taideteosta vastaanottamassa johtaja Olavi Koivukangas.